

УДК: 371.126

Maqsud Maxmudov

Buxoro davlat universiteti katta o‘qituvchisi

TVChDPI Jismoniy tarbiya va sport kafedrasini mudiri, dotsent A.Abdulxatov taqrizi asosida

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO‘LAJAK PEDAGOGLARDA VATANPARVARLIK TUYG‘USINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI

Аннотация

Ushbu maqola bo‘lajak o‘qituvchilarda fuqarolik va vatanparvarlik kompetensiyasini rivojlantirish mezonlari va ko‘rsatkichlaridan “Uzluksiz ma‘naviy tarbiya konsepsiyasi”ni joriy etishda tarbiyalanganlikni baholash indikatorlari sifatida foydalanilgan. Natijada bo‘lajak pedagoglarni talabalarida Vatanga sadoqat kompetensiyasini shakllantirishga tayyorgarligini tashxis etish imkoniyati oshgan. Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan vatanparvarlik tuyg‘usini rivojlantirishning kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan interfaol shakl, metod va vositalaridan “Tarbiya fanini o‘qitish texnologiyasi” qo‘llanmasini ishlab chiqishda foydalanilgan. Mazkur takliflar bo‘lajak pedagoglarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlash, ularda faol fuqarolik pozitsiyasini rivojlantirishga imkon yaratgan.

Tayanch so‘zlar: Vatanparvarlik ongi, vatanparvarlik dunyoqarashi, ma‘naviy-axloqiy, fuqarolik-vatanparvarlik, harbiy-vatanparvarlik, sport va vatanparvarlik, pedagogika, bo‘lajak o‘qituvchilar, tarbiyaviy faoliyat, ta‘lim, tarbiya, kompetensiya, modernizatsiya.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ ЧУВСТВА ПАТРИОТИЗМА У БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ НА ОСНОВЕ КОМПЕТЕНТНОСТНОГО ПОДХОДА

Аннотация

Данная статья была использована в качестве показателя оценки воспитанности при введении "концепции непрерывного духовного образования" из критериев и показателей развития гражданско-патриотической компетентности будущих педагогов. В результате возросла возможность диагностики готовности будущих педагогов к формированию у студентов компенсации лояльности к Родине. Разработанные в рамках исследования интерактивные формы, методы и средства, основанные на компетентностном подходе развития чувства патриотизма, были использованы при разработке учебно-методического пособия "педагогическая наука и технология обучения". Эти предложения позволили подготовить будущих учителей к воспитательной деятельности, развить в них активную гражданскую позицию.

Ключевые слова: Патриотическое сознание, патриотическое мировоззрение, нравственно-нравственный, гражданско-патриотический, военно-патриотический, спортивно-патриотический, педагогика, будущие учителя, воспитательная деятельность, образование, воспитание, компетентность, модернизация.

THEORETICAL BASES OF DEVELOPING A SENSE OF PATRIOTISM IN FUTURE TEACHERS BASED ON THE COMPETENCE APPROACH

Аннотация

This article was used as an indicator of the assessment of upbringing when introducing the "concept of continuous spiritual education" from the criteria and indicators of the development of civil and Patriotic competence of future teachers. As a result, the ability to diagnose the readiness of future teachers to form students' loyalty to the Motherland has increased. The interactive forms, methods and tools developed in the framework of the study, based on the competence-based approach of developing a sense of patriotism, were used in the development of the educational manual "pedagogical science and technology of education". These proposals made it possible to prepare future teachers for educational activities, to develop an active civil position in them.

Key words: Patriotic consciousness, Patriotic Outlook, moral, civil-Patriotic, military-Patriotic, sports-Patriotic, pedagogy, future teachers, educational activities, education, upbringing, competence, modernization.

Kirish. Zamonaviy sharoitda kompetensiyaviy ilmiy yondashuv kasbiy-pedagogik ta‘limning zamonaviy talablariga javob beruvchi innovatsion tavsifga ega bo‘lib, yangi avlod fuqarolarini shakllantirishda tarbiyaning rolini oshirishga xizmat qiladi. Kompetensiyaviy yondashuvni amalga oshirishning mohiyati ta‘limni modernizatsiyalashda (ta‘lim va tarbiyaning o‘zaro uyg‘unligi), uning sifat jihatidan o‘zgarishi, tarbiyaning ustuvor yo‘nalishi sifatida yangi insonparvar qadriyatlar tizimini yaratishda yaqqol namoyon bo‘ladi.

Oliy ta‘lim tizimida tarbiyaga kompetensiyaviy yondashuvni joriy etishning yangiligi quyidagi jihatlar bilan belgilanadi: kasbiy tarbiyaning o‘ziga xosligi; tarbiya nazariyasi va amaliyotida stereotiplardan voz kechish; oliy ta‘limning o‘quv, auditoriyadan tashqari, ijtimoiy faoliyati

tizimli tarbiyaning xilma-xil ob‘ekt va sub‘ektlarini yaratish; tarbiyaning an‘anaviy shakllari va innovatsion loyihaviy texnologiyalarni uyg‘unlashtirish; media vositalar va texnologiyalardan maksimal darajada foydalanish; natijaviylik ko‘rsatkichlari (kompetensiyalar) majmuini ishlab chiqish va ularni har bir ta‘lim oluvchining amaliy faoliyatiga tatbiq etish.

Tadqiqotning maqsadi. Vatanparvarlikning umuminsoniyligi va uning ijtimoiy vazifalari uning ko‘p darajaliligidan kelib chiqadi. Shaxsiy darajadagi vatanparvarlik – Vatanga muhabbat, Vatanga sadoqat, uning manfaatlariga xizmat qilish, hatto fidokorlikka, uni himoya qilishga intilishdir. Vatanparvarlik insonning dunyoqarashi, axloqiy ideallari, xulq-atvor normalarida ifodalangan eng muhim, barqaror xususiyati vazifasini bajaradi. So‘l darajada

vatanparvarlik jamoatchilik ongining muhim qismi bo'lib, jamoaviy kayfiyatlarda, his-tuyg'ularda, ularning o'z xalqiga, turmush tarziga, tarixiga, madaniyatiga, davlatiga bo'lgan munosabatiga baho berishda va fundamental qadriyatlar tizimida namoyon bo'ladi.

Tadqiqotning usuliyati va tashkil etilishi.

Vatanparvarlik integrativ va murakkab shaxsiy xususiyatlar yig'indisi sifatida, quyidagi real vatanparvarlik komponentlarini o'z ichiga oladi: vatanparvarlik ongi; milliy o'zlik; vatanparvarlikka yo'naltirilgan dunyoqarash; vatanparvarlik bilimi; vatanparvarlik e'tiqodi; vatanparvarlik munosabati; vatanparvarlik qadriyat yo'nalishlari; vatanparvarlik pozitsiyalari; vatanparvarlik ideallari; shaxsning ijtimoiy-ijobiy (vatanparvarlik) xulq-atvori; ijtimoiy-ijobiy (vatanparvarlik) faoliyati va boshqalar. Bu ko'rinishlarning ayrimlarini xarakterlaylik.

Vatanparvarlik ongi – ongning ajralmas qismi, xususiyatlari:

a) rivojlanayotgan insonning ijtimoiy makoniga o'z hayoti (ontologik jihat) sohasida ta'sir ko'rsatadigan jamiyatda sodir bo'ladigan jarayonlar haqiqatlarini ongda aks yettirish;

b) milliy taraqqiyotning madaniy-tarixiy jarayoni natijalarini madaniy mahsulotlar haqidagi g'oyalar majmui (epistemologik jihat) vazifasini bajaruvchi ideallar, ma'naviy hodisalar, ramzlar shaklida bilish;

v) jamiyat tomonidan ishlab chiqilgan qadriyatlarga yo'nalganlik, shaxsning ma'naviy qiyofasida sinishi tanlab olinadi va ular hayotining ijtimoiy kontinuumida (aksiologik jihat) inson o'z-o'zini anglashni rivojlantirishga qaratilgan. Vatanparvarlik ongi-bu o'z genetik ildizlari, atrofda ijtimoiy voqelikni, uning rivojlanish tendensiyalari va istiqbollarini tushunish, ijodiy faoliyat va himoya qilish uchun tayyorgarlik ko'rish haqidagi bilimlar majmuini birlashtiradigan murakkab integral ta'limdir. Vatan o'z hayotining istiqbollari nuqtai nazaridan hayot faoliyatining ustuvor sababi sifatida;

Vatanparvarlik dunyoqarashi – dunyo va undagi insonning o'rni, atrofda tilarning dunyoga va o'ziga bo'lgan munosabatiga oid vatanparvarlik qarashlari (e'tiqodi, ideallari, bilim va faoliyat tamoyillari) tizimi.

Tadqiqotning natijalari. Vatanparvarlik integrativ shaxsiy tarbiya sifatida bilvosita, ta'limning boshqa (vatanparvarlikdan tashqari) turlari bilan shakllangan boshqa sifatlar bilan integrativ bog'lanishlar orqali shaxsning yaxlit ifodalangan umumiy tarbiyasini tavsiflaydi shaxsning dunyoqarashi, ma'naviyati, axloqiy ideallari, xulq normalari. Yuqorida aytib o'tilganidek, u insonning Vatanga va Ona yurtga bo'lgan qadriyat munosabatini ifodalovchi va uni vatanparvarlik faoliyatiga da'vat yetuvchi ijtimoiy-axloqiy imperativ vazifasini bajaradi. Haqiqiy vatanparvarlik komponenti bilan birga bilvosita shakldagi vatanparvarlik boshqa tarkibiy qismlar bilan tavsiflanadi:

ma'naviy-axloqiy (ma'naviy va vatanparvarlik) komponent: yuqori ma'naviyat yuksak ma'naviy, axloqiy va aqliy yehtiyolarning past kishilar ustidan hukmronligidan iborat qalb mulki sifatida va kundalik; axloqiy sifat sifatida qonunga bo'ysunish; qattiq ish; ma'naviy o'z-o'zini rivojlantirish uchun doimiy ehtiyoj va boshqalar.;

fuqarolik-vatanparvarlik: fuqarolik o'sib borayotgan shaxsning qonuniy his qilishiga imkon beruvchi integrativ sifat sifatida, ijtimoiy, ma'naviy va siyosiy jihatdan qobiliyatli, jamiyatni boshqarishda, muayyan ijtimoiy qimmatli ishlarda, davlatning siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy hayotida, madaniyatni saqlash va rivojlantirishda, qonun va tartibni saqlash, mamlakatning mudofaa qobiliyatini, mamlakat manfaatlarini uchun mustaqil tashabbuskor harakatlarga tayyor bo'lish vakolati va qiziqishini nazarda tutadi; demokratik o'z-o'zini boshqarish, mehnatga faol munosabat, siyosiy, axloqiy va huquqiy qarorlar va boshqalar.;

harbiy-vatanparvarlik: mamlakatimiz harbiy tarixi va zamonaviy Qurolli kuchlariga mas'uliyatli va ijobiy munosabat; mamlakat mudofaa qobiliyatini va milliy xavfsizlikni mustahkamlash uchun ijtimoiy mas'uliyat; Qurolli kuchlarning qahramonlik an'analariga sodiqlik hissi, ularni davom ettirish istagi va boshqalar;

sport va vatanparvarlik: jismoniy madaniyat, kuch, qobiliyat, chidamlilik, g'alabaga erishish uchun iroda; sog'lom turmush tarzi turmush tarzi va inson salomatligi o'rtasidagi munosabatlarning jamlangan ifodasi sifatida sog'liq va rivojlanish uchun optimal sharoitlarda professional, ijtimoiy va maishiy funksiyalarni bajarishga hissa qo'shadigan barcha narsalarni birlashtiradi; bolalar va yoshlarda salbiy va zararli odatlarning yo'qligi.

Dissertatsiyaning "Bo'lajak pedagoglarda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik tizimi" deb nomlangan ikkinchi bobida kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak pedagoglarda vatanparvarlik tuyg'usini rivojlantirish mazmuni, modeli va pedagogik shart-sharoitlari yoritib berilgan.

Vatanparvarlik shaxsiy fazilatlar tizimi sifatida uch asosiy komponentni o'z ichiga oladi:

1. Hissiy-emotsional:

Vatanga muhabbat;

xalqning kuch va imkoniyatlariga ishonish;

milliy g'urur;

tarixiy jihatdan Vatanning buyukligi va o'rni haqida tushuncha;

Vatanni himoya qilishga tayyorlik;

davlat va xalq manfaatlarini haqida qayg'uriy;

etnik yoki ijtimoiy guruhga mansublik.

2. Ma'naviy va qadriyatlarga asoslangan, shu jumladan shaxsiy qadriyatlar tizimlarining quyidagi ko'rsatkichlari:

Vatan manfaati uchun jonini fido qilish;

Vatan manfaatlarini shaxsiy ehtiyojlaridan ustun qo'yish qobiliyati;

xalqning ma'naviy-axloqiy merosiga chuqur hurmat;

aksiologik yo'nalganlik tizimida milliy qadriyatlarning ustuvorlik kasb etishi;

milliy va konfessiyaviy ma'naviy qadriyatlar tizimiga sodiqlik.

3. Amaliy-faoliyat, shu jumladan shaxsning amaliy harakatlari, uning vatanparvarlik ongini aks etishi:

hayot xavfi ostida Vatan manfaatlarini chinakam himoya qilishga tayyorlik;

saylov, so'rov, referendumlar jarayonida

vatanparvarlik pozitsiyasining aniq ifodasi;

jamiyat, ijtimoiy guruh va shaxsning qadriyat yo'nalishlari ro'yxatida milliy darajadagi qadriyatlarning ustunligi;

amaliy harakatlarning e'lon qilingan qadriyatlar va his-tuyg'ularga muvofiqligi;

muayyan etnik guruh va milliy birdamlikning yuqori darajasiga ega bo'lgan shaxsni o'z-o'zini aniqlash;

milliy va davlat manfaatlaridan xabardorlik va ularning jamiyatdagi ommaviy ijtimoiy harakatlarga mosligi.

Xulosa. Vatanparvarlik tarbiyasi o'z navbatida integrativ asoslangan vatanparvarlik tuzilmasi, yana maqsad qo'yish, mazmun va olingan natijalar darajalarida integratsiyalashgan shaklda ta'limning boshqa ko'pgina turlari elementlarini o'z ichiga oladi: ma'naviy-axloqiy, fuqarolik, huquqiy, ekologik, jismoniy va boshqalar. Bu umuminsoniylik tavsifiga egalik o'z navbatida vatanparvarlik tarbiyasini ma'naviy-vatanparvarlik, fuqarolik-vatanparvarlik, tarixiy-o'lkashunoslik ta'limiga, harbiy-vatanparvarlik, qahramonlik-vatanparvarlik, sport-vatanparvarlik kabi yo'nalishlarga ajratish orqali ko'rib chiqishni taqozo etadi.

Ma'naviy-axloqiy (ma'naviy va vatanparvarlik) tarbiya yosh avlod tomonidan eng yuqori qadriyatlar, ideallar va ko'rsatmalar, ijtimoiy ahamiyatga ega jarayonlar va real hayotning hodisalari haqida xabardorlik, ular tomonidan amalda va xatti-harakatlarda prinsiplar, pozitsiyalarni belgilashga qaratilgan. Eng oliy asosiy qadriyatlarga Vatanga fidokorona muhabbat va sadoqat, buyuk millatga daxldorlik tuyg'usi, uning yutuqlari, sinov va muammolari, milliy qadamjolar va ramzlarga ehtirom, jamiyat va davlatga munosib va fidokorona xizmat qilishga tayyorlik kiradi. Ma'naviy-vatanparvarlik tarbiyasi Vatanga muhabbat, vatanparvarlik ongi, ilmiy dunyoqarashi, ijtimoiy ahamiyatga molik g'oyaviy-axloqiy qarashlari, e'tiqod va e'tiqodlarini shakllantirish va rivojlantirishga, ularning hayoti o'z-o'zini belgilashga qaratilgan.

Ma'naviy-axloqiy rivojlanishning asosiy yo'llari (ma'naviy va vatanparvarlik) bolalar va yoshlar tarbiyasi:

ta'lim-tarbiya jarayonining salohiyatidan foydalanib, bolalar va yoshlarga jamiyatning ma'naviy, axloqiy va vatanparvarlik ko'rinishiga bo'lgan talablarini;

talaba va talabalarning vatanparvarlik bilimlarini egallash uchun o'quv-tarbiya jarayonini yuqori sifatli tashkil etish;

axloqiy o'z-o'zini takomillashtirish, yosh avlodning ijobiy axloqiy va vatanparvarlik idealiga bo'lgan intilishlarini rag'batlantirish;

bolalar va yoshlarning Vatan taqdiri, uning o'tmishi, buguni va kelajagiga axloqiy qadriyat sifatida jalb etilishi haqida xabardorlikka e'erishish; bolalar va yoshlarning ijtimoiy-axloqiy jihatdan ahamiyatli faoliyatini maqsadli tashkil etish, bu jarayonda axloqiy tamoyillar va normalarning shaxsiy mazmuni shakllanadi, amalga oshadi;

ta'lim va xulq-atvor natijalari uchun axloqiy his-tuyg'ular va mas'uliyatni rag'batlantiruvchi ta'lim usullari, shakllari va axloqiy me'yorlardan foydalanish;

mehnatga ijobiy munosabatni shakllantirish, atrofdaagi ijtimoiy va tabiiy muhitga hurmat va g'amxo'rlik;

san'at buyumlariga, xalqning tarixiy qadriyatlariga estetik munosabat uyg'otish; bolalar va yoshlarni tabiat muhofazasi uchun amaliy faoliyatga jalb etish va boshqalar.

ADABIYOTLAR

1. Atadjanova Sh. Oilada o'spirin-yoshlarni vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda milliy qadriyatlardan foydalanishning pedagogik asoslari: Pedagogika fanlari nomzodi. ... diss. – T., 2001. – 136 b.
2. Балагланов А.Р. Патриотическое воспитание младших школьников средствами изобразительного искусства: Автореф. дис. ... канд.пед.наук. – Кострома, 2000. – 27 с.
3. Бейсембаева А.А. Патриотическое воспитание старшеклассников средствами казахского героического эпоса. Канд.пед.наук.....автореф. – Алматы: 2004. – 23 с.
4. Галиахметов И.Р. Патриотическое воспитания школьников и пути его совершенствования. – Казан, 2001. – С.61-62.
5. Горбова М.А. Воспитания патриотизма у старших классников игровыми формами турстко-краеведческой деятельности: Автореф. дис. ... канд.пед.наук. – М., 1999. – 24 с.
6. Ильин И.И. Формирование патриотическое отношений у студентов: Автореф. дис. ... канд.пед.наук. – Тамбов, 2003. – 24 с.
7. Ibrohimov A., Sultonov X., Jo'raev N. Vatan tuyg'usi. – Toshkent, O'zbekiston, 1996. – 139 b.
8. Каган М.С. Гражданское общество как культурная форма социальной системы // Социально-гуманитарные знания. – М., 2000. - №6. – С.49-50.
9. Калдыбекова А.С. Интернациональное воспитание учащихся в старших классов казахской школе в процессе изучения родной литературы (На меатериале казахских школ Республики Узбекистан): Дисс. ... канд.пед.наук. – Т., 1993. – 136 с.
10. Караковский В.А. Стать человеком. Общечеловеческие ценности – основа целостного учебно-воспитательного процесса. – М., 1993. – 80 с.
11. Каримбеков С. Военно-патриотическое воспитание учащихся старших классов в процессе преподавания литературы (на материале русской литературы): Дисс.канд.пе.наук. – Т., 1991. – 137 с.
12. Кирьякова А.В. Теория ориентатсии личности в мире ценностей. – Оренбург: Изд-во «Южный Урал», 1996. – 188 с.
13. Клименко И.М. Формирование патриотизма в процессе обучения истории и внеучебной работы: Автореф. дис. ... канд.пед.наук. – Екатеринбург, 1999. – 22 с.
14. Кривых С.В. Педагогические основы патриотического воспитания младших шакольников. – Новокузнецк: Изд. ИПК, 2002. – С.8; С.16.
15. Левина Н.А. Типологические особенности развития чувств патриотизма у младших школьников: Автореф. дис. ...канд.псих.наук. – Тамбов, 2004. – 22 с.
16. Магушкин С.Е, Ипполитова Н.В. Сущность и особенности патриотического воспитания в современных условиях. – Курган, 2001. - №1(7). – С.6.
17. Новые ценности образования: Тезаурус для учителей и школьных психологов. / Под.ред. Н.Б.Крылова. – М., 1995. – 20 с.
18. Педагогические технологии: понятия, принципы и методы внедрения: Сборник материалов из Интернета. / Сост. С.Махкамова. – Ташкент, 2003. – с.65.
19. Педагогический энциклопедический словарь / Гл.ред. Б.М. Бм-Бад. – М.: Большая Российская энциклопедия, 2002. – 528 с.
20. Рожков М.И. Организатсия воспитательного процесса в школе. – М.: Гуманит. Изд.центр ВЛАДОС, 2001. – 256 с.
21. Рындак В.Г. Методологические основы образования. – Оренбург, ОГАУ, 2000. – 192 с.
22. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.